

מחשבת ישראל

לבתי ספר דתיים

הוראות

א. משך הבחינה: שעותיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה חלקים, ובהם שבעה נושאים.

חלק ראשון – (12×4) – 48 נקודות

חלק שני – (13×3) – 39 נקודות

חלק שלישי – (13×1) – 13 נקודות

סך הכול – 100 נקודות

יש לענות על ארבעה נושאים, על פי ההוראות שבשאלון.

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: יש לכתוב תשובות קצרות ובהירות. יש לבסס את דבריכם על המקורות שלמדתם.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

הערה: סדר הנושאים בבחינה אינו זהה לסדר הפרקים בספר הלימוד. שימו לב לכותרות הנושאים בבחינה.

השאלות

חלק ראשון (48 נקודות)

בחלק זה ארבעה נושאים. עליכם לבחור בשני נושאים.

בכל נושא שבחרתם ענו על שתי שאלות (לכל שאלה – 12 נקודות).

הנושא: אדם מחפש את עצמו

אם בחרתם בנושא זה, ענו על שתיים מן השאלות 1 – 3.

1. א. רמח"ל, מסילת ישרים, פרק א'

"האדם השלם... יצא מן הפרוזדור הזה וייכנס בטרקלין".

(1) הסבירו מהו "הפרוזדור" ומהו "הטרקלין". (2 נקודות)

(2) מהי משמעות החיים של האדם בפרוזדור, ומהי משמעות החיים שלו בטרקלין? (5 נקודות)

ב. הרב בר שאול, מצווה ולב

לדעת הרב בר שאול, האם לומדי תורה הם "אנשי חוץ" או "אנשי פנים"? נמקו את תשובתכם. (5 נקודות)

2. הרב דסלר, מכתב מאליהו

א. בזמן מלחמת "חרבות ברזל" גילו תושבים רבים בישראל ערבות הדדית ועשיית חסד יוצאות דופן.

(1) על פי הרב דסלר, מהו מקור כוח הנתינה שיש באדם? (3 נקודות)

(2) כיצד היה הרב דסלר מסביר את כוח הנתינה שהיה בזמן המלחמה? (3 נקודות)

ב. (1) "וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ" (ויקרא י"ט, י"ח).

מהו ההסבר של הרב דסלר לדברים אלה? (3 נקודות)

(2) רועי מרגיש חוסר שייכות לקהילה ביישוב שבו הוא מתגורר, והוא רוצה לשנות את הרגשתו.

על פי הרב דסלר, מה הייתם מציעים לרועי לעשות כדי להרגיש שייכות לקהילה? (3 נקודות)

3. א. הראי"ה קוק, מוסר אביר

(1) "בְּכָל דְּרָכַיךָ דָּעָהוּ" (משלי ג', ו').

מהו ההסבר של הראי"ה קוק לדברים אלה? (3 נקודות)

(2) בני נוער רבים שעסקו בעת מלחמת "חרבות ברזל" בהתנדבות ובחסד הרגישו תסכול מכיוון שהם לא השתתפו בלחימה בשטח.

כיצד דברי הראי"ה קוק יכולים לסייע להם להתמודד עם התסכול? (3 נקודות)

ב. הרב יהודה ליאון אשכנזי ("מניטו"), שבת ה'

(1) "...עולם שבו ה' והאדם יכולים לשהות יחדיו ללא קטסטרופה" (מניטו, שבת ה').

מהי ה"קטסטרופה" שהרב אשכנזי מתכוון אליה? (3 נקודות)

(2) "מוחלטות קיומו של הקב"ה הופכת את רעיון קיום האדם בתוך עולמו של הקב"ה לחסר משמעות".

הרב אשכנזי מסביר את המשפט המצוטט באמצעות דימוי.

צינו את הדימוי, והסבירו בעזרתו את המשפט. (3 נקודות)

הנושא: אמונה ומידות

אם בחרתם בנושא זה, ענו על שתיים מן השאלות 4–6.

4. א. הרב חרל"פ, מי מרום

"האמונה היא קשורה במידות כנר בפתילה".

- (1) לדעתכם, מדוע יש קשר הדוק בין אמונה ובין מידות? (3 נקודות)
- (2) אנשים רבים שאינם מאמינים הם בעלי מידות טובות ועושים מעשים טובים. האם טענה זו מערערת את שיטתו של הרב חרל"פ? נמקו את תשובתכם. (3 נקודות)

ב. הרב הורביץ (הסבא מנובהרדוק), מדרגת האדם

הסבירו את משל "היער וקרני הצבי" ואת הנמשל שלו. (6 נקודות)

5. א. הרב דסלר, מכתב מאליהו

על פי שיטת הרב דסלר בעניין האהבה, מדוע לפעמים האהבה בין בני זוג אינה מאריכה ימים? (4 נקודות)

ב. הראי"ה קוק, עקבי הצאן (מאמר הדור)

"ההטבה המוסרית של היחיד... נכללת בשתי המדרגות הידועות של הישר והכובש".

- (1) הסבירו מהי דרכו של האדם "הישר" ומהי דרכו של האדם "הכובש". (4 נקודות)
- (2) על פי הראי"ה קוק, מהו היתרון של האדם "הישר" על האדם "הכובש"? (4 נקודות)

6. א. הראי"ה קוק, עין איה

(1) על פי הראי"ה קוק, מה הן שתי הדרכים לשמח את האדם? (4 נקודות)

(2) על פי הראי"ה קוק, מהי הדרך העדיפה מבין שתי הדרכים? נמקו את תשובתכם. (3 נקודות)

ב. הרב בר שאול, מן הבאר

על פי הרב בר שאול, כיצד לא נפגעה מידת השמחה של עם ישראל על אף כל הצרות שחווה? (5 נקודות)

הנושא: אמונה בשעת משבר

אם בחרתם בנושא זה, ענו על שתיים מן השאלות 7–9.

7. א. ספר איוב

"וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים... גַּם אֶת הַטּוֹב נִקְבַּל מֵאֵת הָאֱ-לֹהִים וְאֶת הָרָע לֹא נִקְבַּל בְּכָל זֹאת לֹא חָטָא אִיּוֹב בְּשִׁפְתָיו" (איוב ב', י').

(1) על פי הפסוק, הסבירו מהו המעשה שאיוב לא חטא בו. (3 נקודות)

(2) הביאו דוגמה ממקור שלמדתם למקרה של התנהגות שלא נחשבה לחטא אף על פי שהייתה הפוכה מהתנהגותו של איוב. הסבירו את תשובתכם. (3 נקודות)

ב. אברבנאל, פירוש על ספר בראשית

בשמחת תורה תשפ"ד יצאו מביתם מנחם קלמנזון, אחיו אלחנן הי"ד ואחינו איתאל זוהר כדי לעזור בהצלת תושבי הנגב המערבי ("עוטף עזה").

לפניכם ציטוט מדבריו של מנחם:

"ידענו את הסכנה, ולמרות הפחד לא שאלנו את עצמנו למה אנחנו עושים את זה, ה'למה' היה ברור. למרות הפחד לא יכולנו להפסיק".

האם הפחד המתואר בציטוט מלמד על חוסר באמונה של בני משפחת קלמנזון? בתשובתכם התבססו על דברי אברבנאל בנוגע לפחד של יעקב אבינו. (6 נקודות)

8. א. המלבי"ם, פירוש לספר דברים

בעדותו על ימיו בשבי החמאס, סיפר אלמוג מאיר ג'אן כי נהג לומר את הפסוק: "שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֶ-לֹהֵינוּ ה' אֶחָד" (דברים ו', ד').

(1) כיצד המשמעות של פסוק זה יכולה לסייע בהתמודדות עם מצבים קשים?

בתשובתכם התבססו על דברי המלבי"ם. (3 נקודות)

(2) על פי מקורות שלמדתם, הציגו דרך התמודדות נוספת עם אירועים או מצבים קשים.

בססו את תשובתכם על המקורות. (3 נקודות)

ב. הרב סולובייצ'יק, איש האמונה

אחת הגישות בנוגע לדרך ההתמודדות עם קושי היא להתמקד בעתיד ולא בעבר.

(1) הסבירו גישה זו על פי דברי הרב סולובייצ'יק בנוגע לגורל ולייעוד. (3 נקודות)

(2) לדעתכם, מהו ההבדל בין דברי הרב סולובייצ'יק ובין גישתו של המלבי"ם? הסבירו את תשובתכם. (3 נקודות)

9. א. הרב עוזיאל, הגיוני עוזיאל, תכלית עקדת יצחק

"מעשה עקדה... נגלה לעינינו בכל הדרו בימינו אלו בשתי צורות".

על פי הרב עוזיאל, מה הם שני האירועים ההיסטוריים שבהם התגלה מעשה עקדה? (5 נקודות)

ב. רבי נחמן מברסלב, ליקוטי מוהר"ן

רבי נחמן רואה בשמחה יתרון, ובעצבות חיסרון.

(1) מהי הדרך שמציע רבי נחמן כדי להתגבר על העצבות? (4 נקודות)

(2) לדעתכם, כיצד היה רבי נחמן מתייחס אל אדם שאינו שומר תורה ומצוות? הסבירו את תשובתכם. (3 נקודות)

הנושא: גאולה וימות המשיח

אם בחרתם בנושא זה, ענו על שתיים מן השאלות 10–12.

10. א. רמב"ם, פירוש המשנה; רמב"ן, פירוש על התורה

"ואומנם התאוו להם הנביאים, והשתוקקו להם הצדיקים למה שיהיה בהם מן הקיבוץ המעולה, וההנהגה הטובה, והחוכמה, וצדק המלך, ורוב חוכמתו, וקרבתו אל בוראו" (רמב"ם, פירוש המשנה).
 "כי בימי המשיח לא יהיה באדם חפץ, אבל יעשה בטבעו המעשה הראוי, ולפיכך אין בהם לא זכות ולא חובה, כי הזכות והחובה, תלויים בחפץ" (רמב"ן, פירוש על התורה).

- (1) על פי דברי רמב"ם ורמב"ן במלואם, מה תהיה המציאות של ימות המשיח? (3 נקודות)
- (2) הציגו נקודת דמיון אחת והבדל אחד ביניהם בנוגע לדרך ההתנהגות של האדם בימות המשיח. (3 נקודות)

ב. האדמו"ר מסלונים, ההרונה עליך

"לאור זה ברור, שהאמונה בביאת המשיח והציפייה לישועה, היא מסקנה מוכרחת מהאמונה השלמה".
 על פי דברי האדמו"ר מסלונים, מדוע מי שמאמין בה' בהכרח מאמין בביאת המשיח ומצפה שתהיה ישועה? (6 נקודות)

11. א. הרב חרל"פ, מעייני הישועה

"אי אפשר להימלט מהצרות והיגונות שבעקבתא דמשיחא זולת על ידי ציפיית ישועה".

- (1) על פי דברי הרב חרל"פ, הסבירו את המושג "ציפייה לישועה". (3 נקודות)
- (2) הרב חרל"פ כתב את הדברים שבפתיח לאחר השואה. כיצד דברים אלה יכולים לסייע בהתמודדות עם מאורעות השואה? (3 נקודות)

ב. הרב צבי יהודה קוק, לנתיבות ישראל

"אותה הדרכת ההדרגה קמעא־קמעא... הלוא היא כוללת בתוכה גם את כל ההפסקים והעיכובים, גם את כל הנסיגות והכישלונות, גם את כל העיכובים והסיבוכים, אשר לכל פרשת המהלך הזה".

- (1) מהו "המהלך הזה"? (3 נקודות)
- (2) מהי הטענה של הרב צבי יהודה קוק בנוגע לצרות והיגונות של עקבתא דמשיחא? (3 נקודות)

12. א. הרב טייטלבוים, ויואל משה; הרב שך, מכתבים ומאמרים

"אותה המדינה הצינית שהיא לגמרי נגד התורה הקדושה, ומיוסדת על כפירה נוראה" (הרב טייטלבוים, ויואל משה).

"רואים אנו מחזה מחריד ואיום, מרד קיבוצי במלכות שמיים... יש הבדל עצום בין יחיד החוטא בינו לבין עצמו, לבין ציבור המונים שהתארגנו לחיות באורח שיטתי חיים של חטא ועוון" (הרב שך, מכתבים ומאמרים).

- (1) הסבירו את ההתנגדות למדינה על פי הרב טייטלבוים, והסבירו אותה על פי הרב שך. (4 נקודות)
- (2) הסבירו הבדל אחד ביניהם בנוגע להתנגדות זו. (3 נקודות)

ב. הרב קלישר, דרישת ציון

"אל יחשוב החושב כי פתאום ירד השם יתברך משמיים [ל]ארץ, לאמור לעמו צאו, או ישלח משיחו כרגע מן [ה]שמיים לתקוע בשופר גדול".

- (1) הסבירו את הטענה של הרב קלישר בנוגע לעשייה חומרית בתהליך הגאולה. (3 נקודות)
- (2) לדעתכם, מה הייתה כיום הגישה של הרב קלישר בנוגע לסוגיית גיוס בני ישיבות? נמקו את תשובתכם. (2 נקודות)

חלק שני (39 נקודות)

ענו על שלוש מן השאלות 13–16 (לכל שאלה – 13 נקודות).

הנושא: אני מאמין (נושא חובה)**13. א. הראי"ה קוק, מאמר הדור**

- (1) על פי הראי"ה קוק, הסבירו את ההבדל בין הרמה הרוחנית והמוסרית של הדור האחרון (בימיו של הרב קוק) ובין הרמה הרוחנית והמוסרית של הדורות שקדמו לו. (5 נקודות)
- (2) הסבירו את ההשפעה של הבדל זה על החינוך שדרוש לדור הצעיר. (3 נקודות)

ב. הראי"ה קוק, אורות התורה

- (1) על פי הראי"ה קוק, מדוע יש תלמידים שיצאו לתרבות רעה? (3 נקודות)
- (2) מהי הדרך של הראי"ה קוק לסייע לתלמידים להישאר נאמנים לקדושת התורה? (2 נקודות)

14. א. הרב דסלר, מכתב מאלהו

על פי הרב דסלר, אחת מן הדרכים לקיום מצוות האמונה היא "דרך הקדושה" ומגיעים אליה באמצעות שלושה מהלכים. הסבירו שניים מן המהלכים. (6 נקודות)

ב. הראי"ה קוק, איגרת תקנ"ה

- (1) על פי הראי"ה קוק, מי הם האנשים שאפילו הסגולה פסקה מלהופיע אצלם? (4 נקודות)
- (2) "בדורנו נתרבו נשמות רבות שאף על פי שהן שפלות מאוד בעניין הבחירה... מכל מקום אור הסגולה מאיר בהם".
- במלחמת "חרבות ברזל" חיילים ואזרחים, שרבים מהם רחוקים מתורה ומצוות, נלחמו ומסרו את נפשם למען העם והמדינה.
- לדעתכם, כיצד אפשר להסביר את התופעה של התגברות הסגולה למרות היחלשות הבחירה? (3 נקודות)

15. א. רמב"ם, איגרת תימן; רבי יהודה הלוי, ספר הכוזרי

- (1) איזה אירוע היסטורי כינה רמב"ם "עמוד שהאמונה סובבת עליו"? (2 נקודות)
- (2) על פי רמב"ם, מה מיוחד באירוע זה? (4 נקודות)
- (1) לדברי ריה"ל, מהו הספק שרצה הא-לוה להסיר באמצעות אירוע זה? (4 נקודות)
- (2) מהו הנימוק של מלך כוזר לקביעתו שאין להכחיש את מופת המן? (3 נקודות)

16. א. תלמוד בבלי, נידה

יש אנשים הטוענים כי הם מרגישים מנותקים מעולם של תורה ואמונה.

הסבירו כיצד דברי התלמוד על "התינוק במעי אימו" יכולים לסייע בהתמודדות עם הרגשה זו. (7 נקודות)

ב. מדרש הגדול

המדרש מתאר את תהליך החיפוש של אברהם אבינו בדרכו לאמונה.

לאור דברי המדרש, מדוע זכה אברהם בסוף התהליך להתגלות של הקב"ה? (6 נקודות)

חלק שלישי (13 נקודות)

בחלק זה שני נושאים. עליכם לבחור בנושא אחד.

בנושא שבחרתם עליכם לענות על שאלה אחת.

הנושא: אמונה, תרבות ויצירה

אם בחרתם בנושא זה, ענו על אחת מן השאלות 17–18.

17. הרב וינברג, שו"ת שרידי אש

א. "הדת הישראלית אינה יכולה להצטמצם בגבולות הפולחן הדתי".

על פי הרב וינברג, מהי אם כן שאיפתה של היהדות? (7 נקודות)

ב. "ודאי שהאמונה בשכר ועונש היא אחד העיקרים היסודיים בדת ישראל".

מהי האזהרה של הרב וינברג בנוגע לאמונה בשכר ועונש? הסבירו את תשובתכם. (6 נקודות)

18. הראי"ה קוק, הקדמה לשיר השירים

א. על פי הראי"ה קוק, מדוע צחק רבי עקיבא כאשר ראה שועל יוצא מבית קודש הקודשים? (6 נקודות)

ב. "רק מפי האיש שנשמתו יצאה ב'אחד' נאה להיאמר 'שכל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קודשים!'".

(1) על פי הראי"ה קוק, מדוע הדגיש רבי עקיבא דווקא את שיר השירים באומרו שהוא קודש קודשים? (4 נקודות)

(2) הסבירו מדוע אמירה זו ראויה להיאמר רק מפי אדם כמו רבי עקיבא. (3 נקודות)

הנושא: החיים והמוות

אם בחרתם בנושא זה, ענו על אחת מן השאלות 19–20.

19. רמב"ם, משנה תורה

"כך אמרו חכמים הראשונים: 'העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתייה אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם

ונהנין מזיו השכינה' " (הלכות תשובה, פרק ח', הלכה ב').

א. מה הרמב"ם למד מדברי חכמים המודגשים בחלק הראשון בציטוט? (6 נקודות)

ב. (1) מהו הקושי העולה מדברי חכמים המודגשים בחלק השני בציטוט? (3 נקודות)

(2) כיצד הרמב"ם מיישב קושי זה? (4 נקודות)

20. הראי"ה קוק, אורות הקודש

א. מהי "מחלת האדם הכללית", מהי הסיבה למחלה זו, ומהי התרופה שיכולה למנוע את סיבת המחלה? (8 נקודות)

ב. "כל עמל האדם סובב והולך הוא להינצל מן...".

(1) על פי הראי"ה קוק, מהו הדבר שממנו "עמל האדם סובב והולך הוא להינצל"? (2 נקודות)

(2) על פי הראי"ה קוק, כיצד האדם יכול להינצל מדבר זה? (3 נקודות)

בהצלחה!